

אפוקליפסה עכשיו

קיבלתי עם לידתי את השפה העברית — אבל קיבלתי אותה על תנאי.
והתנאי הוא תלותה של העברית בטריטוריה אחת ויחידה.
נהניתי מהמתנה הזאת עד שעזבתי את המקום שבו נולדתי,
ואז גיליתי את טבעה הממולכד.

א.

בסוף הקיץ האחרון שהייתי בכפר קטן באלבניה, לא רחוק מחופי קורפו. בשעות הבוקר ובין הערביים ישבתי שם במרפסת ובהיתי בים הרחב שלפניי. בתווך הסתגרתי בחדר הממוזג וכתבתי הרצאה לקראת כנס על האפוקליפסה באוניברסיטת הומבולדט בברלין, בשיתוף האוניברסיטה העברית בירושלים. כותרת ההרצאה הייתה: "לא גווייה בקבר, אלא פרח באגרסל", ותת-הכותרת: "כמה מחשבות על העברית הדיאספורית כיום". מרגע שמתיישב אדם לכתוב משהו, הטקסט היוצא מתחת ידיו שונה לפעמים בתכלית השינוי מהמתוכנן. במקרה זה, ככל שהתקדמתי בכתיבה הבנתי שבאתי לברך ויצאתי מקלל. ביקשתי לומר שהשפה העברית היא נצחית ואינה תלויה טריטוריה. התכוונתי להכריז שגם היום, אפילו היום, נכתבת ספרות עברית משובחת בכל העולם, ושזו הוכחה לכך שישראל היא מדינה ככל המדינות, שהרי יש לה ספרות דיאספורית בת-קיימא ותוססת.

אבל מרגע שכתבתי על הקשר שבין הישראלים למולדתם ולשפתם, כבר לא יכולתי לחזור לאותה התרפקות נוסטלגית-פטריוטית. במקום זאת מצאתי את עצמי שקוע עד צוואר בנבואות זעם.

בשורה התחתונה: למדינת ישראל אין דיאספורה. כתוצאה מכך, גם אין חיה כזאת, דיאספורה עברית. כדי שתהיינה "תפוצות", צריך שיהיה איזה דבר שנפוץ ממשוהו. אבל יש להודות על האמת: מרגע שילידי ישראל עוזבים את מולדתם, יורד מסך אטום יותר מכל ברזל וחוצץ בינם לבין אלה שנותרו במולדת. אין דיאספורה עברית: לישראל יש רק ישראל.

כולם, הנשארים בארץ והעוזבים אותה כאחד, הם משת"פים בידיעה או שלא בידיעה של המצב הזה. הניסיון להכחיש אותו, אף שהוא מובן ואולי גם בלתי נמנע מבחינה פסיכולוגית, יש בו משום זריית חול בעיני הבריות. וככל שיקדימו העוזבים להבין את המצב, כך יקל עליהם להתמודד אִתּוֹ, איש-איש בדרכו.

אם מדינה מתיימרת להיות בנשימה אחת יהודית ודמוקרטית, היא גם יכולה להיות נטולת דיאספורה. אי אפשר לעזוב את ישראל, אפשר רק להיפרע מישראל, וחבל הטבור נגזר בעוד המטוס עושה את דרכו בשמים מן הארץ המובטחת אל הארץ הבלתי נודעת, ששמה "חו"ל".

עד כאן השורה התחתונה. ב־6 באוקטובר 2023 השלמתי את כתיבת ההרצאה וטרקתי את מכסה המחשב. למחרת בבוקר התרחשה מתקפת הטרור הרצחנית של החמאס בעוטף עזה, וההמשך העגום ידוע לכולנו. הכנס על האפוקליפסה בברלין, למותר לציין, בוטל.

ב.

בשנות העשרים המוקדמות לחיי התגוררתי בפריז ולמדתי בסורבון. בכל יום אחר הצהריים ישבתי וכתבתי את הרומן הראשון שלי, 'האי אני', במחברת בעליית הגג של בניין בן ארבע מאות שנה ליד הפלאס דה ווז' במארה. דווקא שם, הרחק מהמקום שבו נולדתי וגדלתי, מוקף בביליל שפות וזהויות, יכולתי לנסח בעברית את הדברים הכמוסים ביותר ולכתוב באופן חופשי על משפחות, על מערכות יחסים, על תשוקה ועל מין.

כשחזרתי לישראל שלחתי את כתב היד לעורכת מיומנת. כשנפגשנו היא אמרה לי: "אהבתי את כתב היד שלך, אבל למה פריז? מה הצידיק לכך שאתה, כישראלי, כותב רומן בעברית, שכולו מתרחש בפריז ואין לו שום קשר לישראל?" התשובה שלי הייתה מעשית מאוד: עזבתי את הארץ וחזרתי לצרפת. אני זוכר שערב העזיבה אמר לי עורך אחר: "בחרת לעזוב את ישראל, טוב ויפה. רק קח בחשבון שאתה כבר לא תהיה סופר עברי." מאז פרסמתי שישה רומנים ועוד טקסטים רבים בעברית, בעודי מתגורר בפריז ואז בתל-אביב וביפו, ולבסוף בברלין, אבל תמיד שאלתי את עצמי: מה פירוש הדבר, להיות סופרת עבריה כיום? מה הפשרות שעליה לעשות כשהיא עוזבת את ישראל ועוברת להתגורר במקום אחר? ולבסוף – כיצד נוכל לדמיין את עתיד הספרות והשפה העברית מחוץ לישראל?

ג.

בשנות ילדותי ונעוריי בישראל, הכרתי היטב, ככל ישראלי-יהודי, את תחושת הסכנה המתמדת ואת הפחד העמום מחורבן ומקץ. היו לנו כל מיני סוגים של סיוטים. אחד מהם היה שלא יישארו מים בכינרת. או שנושלך כולנו לים התיכון על ידי אויב אכזר. אבל בד בבד גדלנו גם עם תחושה חריפה של גאווה ותודעת ייחוד. אחרי הכול, אנחנו עם הספר. בהמשך גם למדנו שהסופרים העבריים מילאו תפקיד משמעותי בהיווצרותה של התרבות

הישראלית. לצד בן-יהודה וחדשנים אחרים, הם יצרו בשפה חידושים שקצתם חיים עד היום בתרבות ובספרות, וכמובן בשפת היומיום.

קלאסיקות מהספרות העולמית היו עבורי גלגל הצלה. בנעוריי המאוחרים התוודעתי למשל לתרגומים לטולסטוי, תומאס מאן ובלזאק. תרגומים של מרדכי אבי-שאו, נילי מירסקי ורבים אחרים לימדו אותי עברית. לימים ניהלתי את המפעל לתרגום ספרי מופת, ושם פעלנו לפי סיסמה שניסח מייסד המפעל, בועז עברון: "הישראלי כאזרח העולם".

בניגוד לשפות אחרות, מולדתו של אדם בעברית היא, בפשטות, המקום שבו הוא נולד. לא homeland, לא Vaterland וגם לא patrie. מטבע הדברים, ניתן להיוולד במקום אחד בלבד. לאה גולדברג כתבה בעניין זה כזכור את השורות הללו: "אולי רק ציפורי מסע יודעות / כשהן תלויות בין ארץ לשמים, / את זה הכאב של שתי המולדות."

"שתי מולדות" הן כמובן פרדוקס, ואולי זאת הסיבה לקסם שמהלך השיר הזה על כל כך הרבה אנשים. העברית הייתה שפתה החמישית של לאה גולדברג. בגיל עשר וחצי החלה לכתוב יומן בעברית, ושנים אחר כך היגרה לפלשתינה. ההגירה הפיזית שלה הלכה בעקבות ההגירה הלשונית.

הפזמון "אין לי ארץ אחרת", מהמנוני המרכז-שמאל בישראל, מציע פתרון פשוט לכאב הזה, וגם מציב את העברית בצד אחד, מובהק, של המתרס. הפזמון הזה הוא בעיקר עדות למצב הקיומי של כל ישראלית וישראלית: התקף חרדה אחד מתמשך, שיש הקוראים לו "חיים". וארבע המילים "אין לנו ארץ אחרת" סותמות את הגולל על כל דיון בהגירה אפשרית. אחרי ארבע המילים האלה מפטירים האנשים, מן הסתם בעקבות השורה "רק מילה בעברית חודרת אל עורקי, אל נשמת": "בגלל העברית".

סוף פסוק.

לכן מצטרפות דוגמאות נוספות כמו המושגים "עלייה" ו"ירידה", או היחס לישראל כ"הארץ" ולכל מה שנמצא מעבר לה כ"חוץ לארץ", וכן האובססיה של "שליטת הגולה". בילדותי בתל-אביב להגיד על מישהו שהוא "גלותי" משמעו היה להדביק עליו תווית מלגלת של מישהו שאינו מכאן, אינו משלנו, מישהו חלש וחסר אונים. ובמובנים רבים זה כך עד היום.

ד.

סבי וסבתי מצד אבי נולדו וחיו בדמשק, סוריה, והגיעו לתל-אביב בשנת 1949. כמהגרים רבים אחרים, הם לא דיברו אתנו על מולדתם. הם התרפקו בינם לבינם על זיכרונותיהם, אף שבניגוד לאלה של משפחות חבריי האירופים, להם היו זיכרונות יפים.

הגירה היא כידוע אקט שיכול להביא למחיקה עצמית, עד כדי שפת אמו של אדם. סבי, משה סקאל, נהג לכתוב ולפרסם פרוזה בערבית בדמשק, אך לאחר שהגיע לישראל חדל מן הכתיבה, במקום שבו שפת אמו הייתה שפתו של האויב.

כשאני צופה בסדרה 'פאודה' לבי נחמץ. החברים ביחידת המסתערבים דוברים ערבית שוטפת, גם סתם ככה ביניהם, מחוץ לזירת הקרבות, ובכך מובלע הרעיון שכדי

שהיהודים-הערבים "יתחברו" לשורשים שלהם, הם צריכים להיות מסתערים. כלומר, עליהם לתעתע, להונות, לקנות אמון – ואז לשלוף את הנשק.

בסצנה עדינה ולכאורה שולית בעונה הראשונה של 'פאודה', חברי היחידה שרים ורוקדים לצלילי מוזיקה ערבית. אבל לא בלעג, כפי שהיינו רגילים, אלא בעדינות, בריכות, בהתענגות אמתית על הרגע.

אפשר להסתכל על הסצנה הזאת באירוניה, כלומר שביד אחת המסתערים האלה רוקדים וביד השנייה מחסלים. אבל אפשר גם להסתכל על זה אחרת: רק כך מותר להם להתרפק על המקומות הקרובים-רחוקים של אבותיהם. רק באמצעות חשדנות, רמייה חולנית והרג. נכון, הם גם מצילים חיים ונלחמים בטרוריסטים תאבי דם. בין לבין מותר להם להתענג על שפת אבותיהם ועל תרבותה ללא בושה, בזכות ההרג. את הלגיטימציה הזאת הם קונים בדם: דמם של אחרים ודמם שלהם. יחסלו ככל שיחשלו, האלימות הגדולה ביותר שהמסתערים של 'פאודה' מפעילים היא כנגד עצמם.

משה סקאל הנחיל לי את שמי, ומת כשכבר עשיתי לי גלות ראשונה בפריז. לעולם לא אוכל לשאול אותו הרבה שאלות שמעסיקות אותי כיום. אני בטוח שהיו יכולות להיות לו תשובות מעניינות. הוא היה יהודי ערבי, בן המקום, ידע עברית וצרפתית על בוריין, ולימד צרפתית באליאנס.

סבי וסבתי עזבו את מולדתם ללא חשק, ונכסיהם באמתחתם. אחרי קום מדינת ישראל הם נסעו תחילה לביירות, ורק כשדחקה השעה הגיעו בחישוק שפתיים אל הגבול הלבנוני וחצו אותו ברגל אל הארץ המובטחת, כשברקע נשמעות יריות החגיגות של יום העצמאות הראשון. משם הם צעדו אל גלותם דרך מטולה ומשם לתל-אביב – לא על מרדב קסמים ולא על שטיח מעופף, אלא, כמו שסבתי הודתה בערוב ימיה, "בטקסי".

ואילו מסבתי וסבי מצד אמי, ילידי קהיר, ירשתי את השפה הצרפתית ובעיקר את התרבות הלוונטינית. הלוונטינים הם יצורים היברידיים המוזגים מזרח ומערב, והם יודעים היטב כי אדם הוא בעל חירות אמתית כשאינו מוגבל לטריטוריה אחת של שפה ושל פיסת ארץ, אלא שייך לכל המקומות.

האדם הלוונטיני משתתף בפולמוסים, מנסח עצומות ומאמרים, הולך להפגנות. אבל הוא עושה את כל זה בשביל מראית עין. בתוך תוכו הוא אחר. אי אפשר לנצח את האדם הלוונטיני, כי הוא תמיד מפסיד, זה לא כוחות. אבל בחשבון אחרון בעצם הוא שמנצח. דבר אחד ויחיד עומד לו: הזמן. כל חייו הוא עומד מן הצד, ויודע שלא לעולם חוסן: אלה שבנו והתפארו במעשה ידיהם, בנו בעצם בקתות של קש. בטון שאפשר לנשוף עליו כמו על קש, לנשוף ולנשוף, עד שהדבר הזה עף. רק עכשיו אפשר להבין את זה, כי רק השבר נשאר. כל הבטון המזוין – קש.

בני משפחותיהם של הלוונטינים לא הוברחו לפלשתינה בספינות מעפילים, לא גורשו מארצות ערב ולא רוססו בדיי-טי והובאו למעברות. הם לא בנו את הארץ, לא נלחמו, לא הרגו, לא קיבלו אותות גבורה. כל חייהם ישבו בביתם – לא בצריף מט לנפול ולא בוילה בג'ונגל – וחיכו. בסוף מתו, אבל משהו מהם נשאר ועבר לצאצאיהם.

הלוונטיניות היא עולם שהיה ואינו עוד, היא כרוכה בשפות מיעוט ובתרבויות דועכות, כמו הצרפתית באיסטנבול, היוונית באלכסנדריה, או האנגלית ביצירה של ז'קלין כהנוב.

אורח החיים הלונטיני אדיש לגבולות. הוא נושא אתו את השפות ואת המנהגים ואת התרבויות ממקום למקום, כמו רוח הנושאת אבקנים מפרח לפרח ומפרה אותם. אני קורא אצל אורי צבי גרינברג: "עני אנוכי כמוכם על אדמת הקודש וקללת הארץ היפה עלי ועליכם / ביום ובלילה. / כמוכם לא אדע מדוע בית־אבות עזבנו ונט אלִי מדבר ונבוא יחפים ורנים. / אז זרחו לן חולות וסעיפי נקיקים לרשת. / היו מלים פִּשִּירָה. / כמוכם לא אדע איככה לן מתקו עפרות בהיות חסד אל וירח ויללת תנים. / אך אחת הבאר היא ממנה שאבנו בצמא / האופיום העברי".

ואני חוזר וקורא בזה על דרך ההיפוך. מנסה לקרוא על דרך החיוב, ומשהו בי חסום כלפי האופיום העברי הזה. לא זאת הבאר שממנה אני שואב בצמא את המים שלי. הוריי גדלו להיות ישראלים מושבעים, ישראלים במאה אחוז, דבר שבשנות החמישים והשישים של המאה הקודמת התבטא בעיקר במה שהם לא היו: הם לא היו צרפתים ולא מרוקאים ולא פולנים ולא רומנים ולא בולגרים ולא תימנים. להיות ישראלים בימים ההם משמע להיות סך כל השלילות, במיוחד במקרים של זהות ערבית או, מנגד, זהותם של דוברי היידיש, שייצגו בעיני הצברים את יהדות הגולה בשואה שהובלה כצאן לטבח, ואת יהדות השטעטלים של הפוגרומים. ישראלים אמתיים היו אמורים להיות קשוחים, לא לעזוב את מולדתם ולרחוש בוז ליהודי התפוצות. רוצה לומר, עבור רבים מבני דורי, עזיבת ישראל כיום היא בבחינת קפיצה אלגנטית מעל דור ההורים והתלכדות מחודשת עם דור הסבים והסבתות, אותם "גלותיים" נשכחים מלב.

ה.

טוב ויפה, אבל איך כל זה עולה בקנה אחד עם העובדה ששפת אמי, שפתי הראשונה, זו שבה אני כותב, היא שפתו הרשמית של מקום אחד בלבד בעולם, מקום שדוחה מעליו בשאט נפש את תפיסת הקוסמופוליטיות ואת יצר הנדודים? מקום שבו הסופרות והסופרים אינם יכולים להיות מועמדים לפרסים על יצירתם, אם הם אינם רשומים כתושביו?

רק אחרי שעזבתי את ישראל הבנתי, שיחד עם בני דורי ילידי הארץ קיבלתי עם לידתי את השפה העברית – אבל קיבלתי אותה על תנאי. והתנאי הוא תלותה של העברית בטריטוריה אחת ויחידה. נהניתי מהמתנה הזאת עד שעזבתי את המקום שבו נולדתי, ואז גיליתי את טבעה הממולכד.

מדובר במנגנון מתוחכם, הפועל למניעת בריחת מוחות בפועל והגורם לכך שהתרבות הישראלית תהיה אוטרכית ומספיקה לעצמה. אין ספק, הסופרים הישראלים יכולים (בינתיים) להוציא את חסכוניותם מישראל ולהפקידם בבנקים אירופיים, אבל לחלץ ממנה את שפת אמם קשה הרבה יותר.

המצב האנומלי הזה, אותה מערכת יחסים ספק פרוורטית בין הטריטוריה הישראלית ובין השפה העברית, יכול באסוציאציה די פרועה להיות שקול למצב שבו במשך מאות שנים היו תלויים הומוסקסואלים בהטרוסקסואלים לצורך רבייה והמשך הגזע. ואם זה

נשמע מרחיק לכת, אולי נוכל להיזכר במילים שכתב מרסל פרוסט – יהודי טוב – בספרו 'סדום ועמורה' (מתוך 'בעקבות הזמן האבוד'), שפורסם ב-1921-1922. על הסדומאים חרץ פרוסט כי זהו "גזע שרובצת עליו קללה, ואשר הכרח הוא לו לחיות בשקר ובשבועות שווא, שכן תשוקתו, הוא יודע, היא לקלון ולכלימה בעיני הבריות, ואיש אינו רשאי להודות בה. [...] ואכן, בכל ארץ וארץ הם מכוננים מושבה מזרחית משכילה, מוזיקאית, הולכת רכיל, ולה מעלות קלילות קסם ופגמים שאין לשאתם [...] וכאשר הם מבקשים למצוא שותפים לנטייתם, אין הם פונים דווקא אל אלה הנראים כבעלי נטייה מוקדמת לזה, כפי שינהג למשל המכור למורפין בבקשו להפיץ את הסם, אלא, מתוך להיטות של שליחי בשורה, לאלה הנראים להם ראויים לכך, כשם שאחרים מטיפים לציונות, לסרבנות, לסן-סימוניזם, לצמחונות או לאנרכיזם. [...] בדפים הבאים נתוודע אליהם בהעמקה רבה יותר; אך לעת עתה אנו מבקשים להתריע מפני טעותם הגורלית של אלה העלולים לבקש – בדומה לאותם שצידדו בקיומה של תנועה ציונית – לייסד תנועה של סדומאים ולבנות מחדש את סדום."

1.

כיצד נוכל לדמיין את עתידה של הספרות העברית לאורך זמן?

תשובה אפשרית לכך הציע שחר פינסקר בגיליון הדיאספורה של 'הו!':

"כשאני יושב כאן בבית קפה באן ארבור וחושב על המציאות הספרותית והפוליטית של היום ועל מה שצופן לנו המחר, נדמה לי שאפשר ללמוד משהו מהיוצרים של ראשית ואמצע המאה ה-20. אם הספרות העברית נדחת בישראל של היום מחוץ לתחום, כפי שחש ביאליק כבר ב-1930, אולי היא תחזור להיות מה שהייתה במשך ההיסטוריה הארוכה מאוד שלה: שפה ספרותית של מהגרים ונוודים, שיושבים בבתי קפה בערים שונות, כותבים שירה ופרוזה בעברית כדרכונים ספרותיים או מכתבים שנשלחים בין אנשים-אחים מעטים מפוזרים ומפורדים על פני תבל."

הפרספקטיבה שמציע שחר פינסקר נראית כאפשרות מעשית ביותר, אבל אני הייתי מייחל למצב קיומי מסעיר יותר, ולא לאופציה הנוסטלגית של "נישט אַהין נישט אַהער". אני מייחל, אף שאני יודע שהדבר אינו אפשרי במובן המידי, לקשר יומיומי עם קהל הקוראים שלי, ולכל הדברים שרפובליקה ספרותית יכולה להציע, כפי שהיה לי בישראל: מפגשים בספריות הציבוריות עם הקוראים, ירידי שבוע הספר, מוספים ספרותיים, פרסים ספרותיים ומלגות וכיוצא באלה.

לכותבי העברית בדיאספורה אין המעגל התומך הזה, של רפובליקה ספרותית מיידית. הספרים שאנחנו כותבים יונקים לעיתים קרובות גם מהחיים שלנו בדיאספורה – הן מבחינת התוכן והן מבחינת הנימה והסגנון. בעוד שאני יכול לרחוש קנאה עזה כלפי שפות שיש להן שוק עצמאי משגשג שאינו תלוי בעולם שמחוץ לו (צרפתית, גרמנית, ספרדית, אנגלית וכיו"ב), הרי שתחושותיי כלפי ישראל נותרו עד היום מערבולת של רגשות כגון השתוקקות, תסכול, כעס ואשמה. כל זה מוביל למעגל קסמים, או כפי שהוא מכונה בצרפתית ובאנגלית: "מעגל מרושע", ובגרמנית: "מעגל השטן".

בפורומים ציבוריים אני מהלל את המורשת העברית בת אלפי השנים ואת העמידות המופלאה שלה. אני טוען שאנחנו, כותבי העברית בדיאספורה, מגלמים בגופנו וברוחנו את הרוח הזאת. אבל כשאני שב לביתי, אני חש חוסר נוחות הולך וגובר. מצד אחד, אין לי ספק שאנחנו, העוזבים את ישראל, נשמענו לקול פנימי שציווה עלינו: "לֶךְ לְךָ". אלא שבניגוד לאברם, אנחנו לא קיבלנו – וגם לא ביקשנו – הבטחה להיות לגוי גדול. כל אחד ואחת מאתנו עזבו מסיבותיהם השונות, ובעשותנו כך התרחקנו מהארץ, קרי מהמרכז העברי הגדול בעולם כיום. זה לא עניין של מה בכך.

רק לאחרונה הבנתי, באופן עמוק, למה בעצם התכוון אותו עורך שאמר לי כשהייתי בן עשרים ועזבתי את ישראל, כשהתנבא: "אתה כבר לא תהיה סופר עברי". הבנתי, שהוא לא התכוון אז ליכולת של כתיבת ספרות, ולפחות אז – גם לא ליכולת שלי לפרסם ספרות עברית. הוא התכוון למשהו עמוק יותר ובו בזמן פשוט: מרגע שעזבתי את ישראל, אני נענש בכך שאיני יכול – בעיני הנשואים – להיות סופר עברי. אני יכול טכנית לכתוב בעברית, אני יכול גם להגיע לקהל הקוראים שלי בארץ, אבל למעט מקרים מאוד נדירים, הקהילה הספרותית אינה חפצה בדבר הזה, ספרות עברית דיאספורית.

לספרות הישראלית אין דיאספורה, כי היא אינה מעוניינת בכך. הדיאספורה, לו התקיימה, הייתה שומטת את הקרקע מתחת לרגליה של הספרות הישראלית. ביום שבו תהיה לישראל דיאספורה, היא תחדל מהיות. מדינת כל אזוריה היא הסיט הגדול של השמאל הישראלי, ועולם-כל-אזורחיו הוא הסיט של החברה – והספרות – הישראלית. מה עוד צריכה לעשות קריית ספר לעשות כדי שנבין שאיננו רצויים, שהיא אינה זקוקה לנו, ושנחנו מייצגים את כל מה שמיותר ומאיים בעיניה?

הדירה הפריזאית השנייה שלי בתחילת המילניום הייתה בעליית גג באזור מהודר במארה, אבל הבניין בן מאות השנים רחש עכברים. מאחר שלא רציתי לכלוא אותם או חלילה לרוצץ את גופם, קניתי מכשיר בשם Repousseur d'indésirables*. חיברתי את המכשיר לחשמל והוא אמור היה להשמיע קול דק-מדק, שיעלים את העכברים מביתי. כל הלילה התהפכתי על משכבי ודמיינתי את המכשיר הזה זועק אל עכבריי בקולי-קולות: "אתם אינכם רצויים! קישטא!"

החברה הישראלית רוחשת פטרונות מהולה באיבה, ולפעמים סתם אדישות, כלפי הישראלים המתגוררים בתפוצות. רק לעיתים נדירות ביותר היא מפגינה סקרנות כלשהי, או רצון להפריה הדדית. החברה בישראל גם רוחשת חוסר הבנה משווע למצבם ההיברידי של המהגרים וכן לצורך שלהם ללהטט בין זהותם המקורית לבין עולם שלם שהם צריכים ללמוד אותו ולהתנהל בו.

קריית ספר בישראל באה אל העוזבים ואומרת להם דבר פשוט, וכדאי שאנחנו, הלא-יושבים בציון, סוף-סוף נקשיב לו. וזה הדבר: אתם עזבתם, בסדר גמור, וזכותכם. אנחנו מצדנו כבר לא נכנה אתכם "יורדים" ולא "נפולת של נמושות". כבר אינכם בנים אובדים ואנו כבר לא נזפה אתכם בברכת חרונו האוהבת. אבל בלכתכם, בשום פנים לא תיקחו אתכם את הנכס שלנו, את העברית. תסתדרו בלעדיה. זבש"כם.

* מרחיק מזיקים. מילולית: "דוחה בלתי-רצויים".

זה מה שניסה אי-אז להגיד לי אותו עורך טרם עזיבתי את הארץ, והיום אני מבין שהוא צדק. לכן אני גם חושב שכל שינויי התקנונים של הפרסים הספרותיים בישראל בשנים האחרונות והכפפת הזכאות לתושבות קבע בארץ, באים למסד מצב שהיה קיים הלכה למעשה הרבה קודם לכן.

זהו סוף עידן הצביעות. ועלינו, סופרי העברית בתפוצות, להיישיר מבט אחת ולתמיד אל המצב לאשורו, כדי שנוכל סוף-סוף לבנות את חיינו החדשים.

ז.

ההיסטוריה של העברית המודרנית בגלגולה הלאומי היא היסטוריה של אלימות. העברית "ניצחה" את היידיש במאבק השפות. העברית "ניצחה" סופית את הערבית בישראל דרך חוק הלאום. העברית "ניצחה" בנוק אאוט כל ניסיון של קוסמופוליטיות.

מאז שבעה באוקטובר כל זה מורגש ביתר שאת, וההסתגרות בפני העולם היא מוחלטת. גם הישראלים שנמצאים בחו"ל חיים בחרדה. ועל מה מושלך כל הפחד הזה? על הדבר היחיד שאפשר לשמוע אותו באוזניים, וזאת השפה – השפה העברית. ישראלים מודים שהם מפחדים לדבר עברית בחו"ל. השפה הזאת, שאיחדה בני תפוצות שונות במקום אחד, הפכה לבסוף לסממן של פחד בדמות אנשים שמבועתים לדבר בשפת אדם, ולא משום שאנחנו נרצחים על ימין ועל שמאל בעודנו מדברים בה – אלא אולי משום שאנחנו מרגישים שבכל המצב הזה, שבו גדלנו, יש משהו לא בסדר. זה כמו Matricide, אבל של שפת האם.

לפעמים לא נעים להודות, אבל החיים שלי טובים יותר בדיאספורה, למרות המחיר העצום שאני משלם. מחוץ לישראל, בין השאר, אני יכול להשתחרר מתחושת העליונות היהודית, ומהאשמה שנלווית לה ומההדחקה התמידית של האשמה הזאת.

וכך, כסופרים עבריים אחרים, אני מדבר בפומבי בפטריוטיות גדולה על השפה העברית, אבל בסתר לבי אני חושש שכבר התנתקתי ממנה, משום שהצבתי את חיי הפרטיים לפני שפת אמי. אני חש שחבריי ואני מהגרים מישראל בעיניים פקוחות לרווחה, נפרעים מן השפה העברית ומשאירים אותה מאחור, למכירת חיסול.

ח.

בערב ראש השנה התקשרתי להוריי ובירכתי אותם בשנה טובה. כשסיפרתי לאמי על ההרצאה על העברית שאני מכין בשביל הכנס על האפוקליפסה, היא אמרה: "אני מבינה את החששות שלך, יקירי, אבל בחיים צריך תמיד להשאיר מקום לאופטימיות." לאחר השיחה עם הוריי התיישבתי וקראתי שוב, כאחוז אמוק, את ההרצאה שהכנתי על גבי מסך הטבלט. בתום הקריאה הנחתי את הטבלט על השולחן, והטבלט החליק ממנו ונשבר לרסיסים על הרצפה. כל ניסיון השוואה למשה ולוחות הברית המנותצים הוא באחריותה הבלעדית של הקוראת. כך או כך, אני ממליץ לא לנסות את זה בבית.